

LJBcB19 Římské trestní právo – 9. přednáška – fragmenty

JUDr. Miroslav Frýdek

©

Volební pletichy – crimen ambitus

Sumptuární zákony

SUMPTUÁRNÍ ZÁKONY

1. *Lex Oppia de sumptuaria* – r. 215 př. n. l.
2. *Lex Orchia de sumptuaria* (*lex Orchia de coenis*) – r. 181 př. n. l.
3. *Lex Fannia de sumptuaria* (*lex Fannia cibaria*) – r. 161 př. n. l.
4. *Lex Didia de sumptuaria* – r. 143 př. n. l.
5. *Lex Aemilia de sumptuaria* – r. 115 př. n. l.
6. *Lex Licinia de sumptuaria* asi z roku 102 př. n. l.
7. *Lex Cornelia de sumptuaria* – r. 81 př. n. l.
8. *Lex Antia de sumptuaria* – r. 71 př. n. l.
9. *Lex Iulia de sumptuaria* – r. 18. př. n. l.

Liv. Ab Urbe condita XXXIV „Uprostřed starostí s velikými válkami – však byly sotva ukončeny anebo ještě hrozily – přihodila se událost sama o sobě bezvýznamná, ale takového rázu, že se politickými třenicemi rozrostla do velikého sporu. Tribunové lidu Marcus Fundanius a Lucius Valerius podali plebejskému sněmu návrh, aby byl zrušen zákon Oppiův. Přednesl jej Gaius Oppius, tribun lidu, za konsulátu Quinta Fabia a Tiberia Sempronia, a to uprostřed požáru punské války: žádal, aby žádná žena neměla na sobě víc než půl unce zlata, aby se neoblékala do pestrobarevného šatu a aby se nedala vozit dvojspřežím na voze, a to ani v Římě, ani v jiném městě, ani v okruhu jedné míle odtud, leda by vystupovala při

slavnostech pořádaných obcí. Tribunové lidu Marcus a Publius Iuniové Brutové zákon Oppiův hájili a proklašovali, že nedopustí, aby byl zrušen. Vystupovali tu mnozí vznešení politikové, aby radili k přijetí návrhu anebo jej zamítali. Capitolium bývalo zaplněno davem lidí, kteří zákonu přáli anebo mu odporovali.“

Livius Ab Urbe condita XXXIV, 2: *„Naši předkové nedovolili ženám jednat v žádné právní záležitosti – ani v soukromých věcech – bez záštity poručníka; měly zůstat v područí svých otců, bratrů, manželů. My jim tu – s pomocí boží – už povolujeme zabývat se politikou a míchat se dokonce do soudního jednání a do debatních shromáždění a do rokování sněmů!“*

Livius Ab Urbe condita XXXIV, 7: *„Což jestli zrušíte Oppiův zákon, už snad nebudete mít moc rozhodovat, budete-li chtít zakázat něco z toho, co nyní zákon nepřipouští? To pak budou vaše dcery, vaše manželky, vaše sestry méně ve vašem područí nebo méně vaše? Nikdy přece nebude zrušena právní podřízenost žen, pokud budou naživu jejich mužští rodoví příbuzní. Vždyť ženy samy se zřikají oné svobody, kterou jim umožňuje stav vdovy nebo osiřelé. Přejí si, aby jejich odívání záviselo spíše na vašem rozhodování než na zákonném nařízení. A vy máte mít ženy pod ochrannou rukou, v poměru osobní záštity, nikoli v otrockém poddanství. Máte si přece raději přát a chtít, aby vás ženy nazývaly spíše „otci“ nebo „manžely“, a ne „pány!“*

Livius Ab Urbe condita XXXIV, 2: *„Kdyby si byl jeden každý z nás, vážení Římané umínil podržet u své vlastní paní v domácnosti svou pravomoc a důstojnost, měli bychom teď se všemi těmihle ženami méně trápení. Naše právní svoboda, zdolaná už doma ženskou nevázaností, je nyní ještě pošlapána a podupávána i zde na foru!“*

Livius Ab Urbe condita XXXIV, 2: *„Teď musíme přijímat zákony pod tlakem rebelií a secesí – jako kdysi plebejů, tak nyní ženštin. Já aspoň jsem se mohl propadnout hanbou, když jsem se před malou chvílí musel sem, na forum, prodírat středem zástupu žen. Kdyby mne byla nedržela v mezích slušnosti spíše ohleduplnost k důstojnosti a počestnosti několika z nich – kdepak všech v celku, aby se necítily být pokárány konsulem, byl bych býval prohlásil: „Tak jaký je to mrav běhat na veřejnou ulici, obsazovat cesty a oslovovat cizí muže? Copak jste zrovna o to nemohla jedna každá z vás poprosit doma svého manžela? Nebo jste lichotnější na veřejnosti než ve své domácnosti a máte se spíše k cizím mužům než ke svým manželům? Ale ani doma by se pro vás vůbec neslušelo plést se do toho, jaké návrhy zákonů se tu*

podávají anebo zamítají, kdyby vás jen kousek studu udržel v mezích, jež jsou právem vykázány manželkám!“

Livius Ab Urbe condita XXXIV, 3: *„Chtěl bych jenom slyšet, jaký to má důvod, že vznešené dámy rozjitřeně vyběhly do ulic a jen taktak se nepřihnaly až na náměstí a na shromáždění sněmu! Proč to? Chtěly by snad vykoupit zajatce od Hannibala, své otce, manžely, syny a bratry? Ale kdepak! Jsou toho daleky! Tenkrát však, když nás ta sudba postihla, jste to přes jejich láskyplné prosby odmítli. Tehdy je však nespojila láska k příbuzným, ani starost o příslušníky rodiny, ale náboženský cit: chtěly uvítat Matku Ídskou přicházející z fryžského Pessinuntu. Ale dnes – jakápak alespoň trochu počestná záminka se uvádí pro dnešní ženské pobouření?“*

Dionysios 2, 9: *„Jakmile Romulus oddělil mocné od nižších, vydal zákony a stanovil, co je povinností každé skupiny: patricijové měli zastávat úřady a kněžské hodnosti a soudit, plebejové obdělávat pole, chovat dobytek a vykonávat námezdné práce. Patricijům byla svěřena a přiznána péče o plebeje, jimž dovolil, aby si každý zvolil svého patrona podle své vůle. Tento vztah nazval patronát.“*

Gaius I. 144: *... ženskému pohlaví (je ustanoven poručník) bez ohledu na věk, dokonce i tehdy, když jsou provdány. Předkové totiž chtěli, aby ženy pro lehkovážnost ducha žily v poručenství.*

Livius Ab Urbe condita XXXIV, 3: *„Žádný zákon není dost pohodlný pro všechny. Je jen otázka, jestli prospívá většině a hodí-li se pro celek společnosti. Jestliže někdo bude bořit a bourat právní nařízení, které právě jenom jemu bude vadit v jeho soukromých zájmech, nač potom máme navrhopvat zákony, když je vzápětí budou moci odvolávat ti, proti nimž byly vyneseny?“*

Livius Ab Urbe condita XXXIV, 6: *„Ale na druhé straně vidím, že zákony, jež byly vynuceny jistými zvláštními časovými poměry, jsou smrtelné – abych tak řekl – a měnitelné v důsledku střídání časů samých. Ty zákony, které byly vydány za míru, obyčejně zruší válka; ty, které vzešly za války, obyčejně zase odvolá mír. Je to jako při řízení lodi: jedna pravidla platí za počasí příznivého, jiná zase za nepohody.“*

Livius Ab Urbe condita XXXIV, 6: „Protože je to tak rozlišeno v samé přirozené podstatě – co myslíte, ke kterému z obou druhů asi náleží zákon, který chceme zrušit? Je to starobylý zákon z doby královské, který vznikl zároveň se založením samého města? Anebo je to – což je druhá možnost – zákon zapsaný do seznamu dvanácti desek desetičlennou komisí, zvolenou pro ustanovení právního řádu? Bez takového zákona by se – podle mínění našich předků – nedala zachovat důstojnost římských dam: z téhož důvodu bychom se měli obávat i my, že zrušíme zároveň se zákonem počestnost a poctivost našich žen. Všichni však víte, že tohle je nový zákon, vydaný za konsulů Quinta Fabia a Tiberia Sempronia před dvaceti lety. Když bez něho žily naše paní po tolik let v těch nejlepších mravech, jaképak tu vzniká nebezpečí, že se vrhnou do hýřivého života, bude-li zrušen? Vždyť přece – kdyby tento zákon byl starobylý nebo vydaný jen proto, aby učinil přítrž ženské nevázanosti – museli bychom se teď bát, aby jeho zrušení nepodnítilo nějaký odboj.“

Rekonstrukce lex Oppia de sumptuatria

Livius Ab Urbe condita XXXIV, 1: „Tribunové lidu Marcus Fundanius a Lucius Valerius podali plebejskému sněmu návrh, aby byl zrušen zákon Oppiův. Přednesl jej Gaius Oppius, tribun lidu, za konsulátu Quinta Fabia a Tiberia Sempronia, a to uprostřed požáru punské války: žádal, aby žádná žena neměla na sobě víc než půl unce zlata, aby se neoblékala do pestrobarevného šatu a aby se nedala vozit dvojspřežím na voze, a to ani v Římě, ani v jiném městě, ani v okruhu jedné míle odtud, leda by vystupovala při slavnostech pořádaných obcí.“

Rogatio Severa Caeciny

Tacitus Annales III, 33: „Přitom (rozhodovalo se o tom, kdo bude vyslán do provincie Asia) navrhl Severus Caecina, aby žádného úředníka, kterému připadne provincie, nesměla provázet jeho manželka. Předtím zdůraznil, že jeho manželka s ním žije ve svornosti a že mu porodila šest dětí, on pak že to, co chce stanovit s obecnou platností, zachovával ve své rodině, kterou nechával v Itálii, i když sám sloužil v několika provinciích plných čtyřicet let. Zajisté že nebylo bez důvodu kdysi ustanoveno, aby ženy nebyly brány s sebou do zemí spojenců a cizích národů; neboť s družinou žen jsou spojeny zjevy, jež ruší mír rozmařilostí, válku strachem a mění římské vojsko na pochodu v něco, co je podobné barbarskému průvodu. Vždyť toto pohlaví je nejen slabé a neschopné snášet útrapy, nýbrž má-li volnost, je kruté, ctižádostivé a panovačné; ženy docházejí mezi vojáky, mají k ruce setníky, nedávno

žena velela při cvičení kohort, při defilování legií. Necht' sami uváží, že kdykoli je někdo žalován z vyděračství, manželkám se přičítá větší vina; na ně se hned přilepí právě nejhorší lidé z provincií, ony přejímají a vyřizují záležitosti; dvěma se prokazuje pocta na veřejnosti, dvě jsou místodržitelské úřadovny, přičemž svéhlavější a vášnivější bývají ve svých rozkazech ženy, jež byly kdysi spoutány zákony Oppiovými a jinými, nyní však se vyprostily z pout, ovládají rodiny, veřejný život, ba dokonce i vojska.“

Tacitus Annales III, 34: *„Jen málokdo s tím projevil souhlas; většina ho hlučně přerušovala, že to ani není na denním pořádku ani Caecina není povoláným soudcem v tak důležité věci. Potom Valerius Messalinus, jehož otcem byl Messala a v němž žil ohlas otcovy výmluvnosti, odpověděl, že mnohá příkrá opatření předků byla nahrazena lepšími a příjemnějšími; vždyť už Řím není svírán válkami jako kdysi, ani provincie nesmýšlí nepřátelsky; že se činí jen málo ústupků nutným potřebám žen, což nezatěžuje ani domácnost manželů, tím méně spojenců; ostatní mají společné s manželem a to není nijak na závadu míru. Do války musí ovšem muž jen se zbrání, ale vrátí-li se po trudné práci, jak se potěší ušlechtleji než s manželkou? Některé ženy prý propadly ctižádosti a lakotě, ano, ale copak nejsou i velmi mnozí úředníci oddáni rozmanitým prostopášnostem? A proto přece se mnohdy posílají do provincie. Často prý špatnými vlastnostmi manželek byli zkaženi jejich mužové. Jsou tedy všichni neženatí bezúhonní? Kdysi byly dobré zákony Oppiovy, protože je vyžadovala potřeba státu; později byly poněkud uvolněny a zmírněny, poněvadž to bylo na prospěch. Marně označujeme svou vlastní slabost jinými jmény; vždyť muž je tím vinen, vybočuje-li žena z míry. Pro jednoho nebo druhého slabocha se pak odnímají manželkám družky v štěstí i v neštěstí, přičemž se pohlaví od přírody slabé ponechává sobě a vydává se napospas vlastní bujnosti a cizím vášním. Vždyť stěží zůstávají manželství neporušena i při osobním dozoru; co se stane, budou-li po více let uvedena v zapomenutí jako při rozvodu? Ať tedy zakročí proti tomu, co se páchá jinde, ale ať mají na paměti také hanebnosti v městě! Drusus k tomu připojil několik slov o svém manželství. Řekl, že vladaři musejí častěji navštívit dálné končiny říše. Kolikrát cestoval božský Augustus na západ i na východ společně s Livii! Také on že šel do Ilyriky, a bude-li potřeba, že půjde i k jiným národům, ale ne vždy s klidnou myslí, bude-li odtržen od drahé manželky, matky tolika společných dětí. A tak byl Caecinův návrh odmítnut.“*

CRIMEN AMBITUS – LARGITIONES

V rámci volební kampaně se rozlišovaly dva druhy jednání:

- 1) *Ambitus a largitiones* (obcházení a vyplácení a úplatkářství)
- 2) *Liberalitas a benignitas* (šlechtnost a laskavost či dobrotivost)

Tac. Annal. I.15 – volby z Martova pole jsou přeneseny do senátu. Lid si stěžoval na odnětí práva ... a senát, zbaviv se úplatků i ponižujícího prošení, byl rád, že ho nabyl, zvláště když se Tiberius omezoval na to, že nedoporučoval více než čtyři kandidáty, kteří museli být zvoleni bez odmítnutí a vyhledávání osobní přízně.

SKUPINA ZÁKONŮ UPRAVUJÍCÍ CRIMEN AMBITUS

1) *Lex Poetelia de ambitu z roku 358 př. n. l.*

- **Liv. VIII, 15, 12:** Téhož roku byly přidány dva okresy – tribus – Pomptijský a Publilijský. Byly pořádány hry v cirku, jak je bohům zaslíbil diktátor Marcus Furius. Také byl tehdy poprvé na sněmu lidovém učiněn návrh zákona na zamezení volebních intrik od tribuna lidu Gaia Poetelia, a to se svolením otců. Věřili, že tím návrhem byla učiněna přítrž volebním rejdnům především u nových uchazečů, kteří obcházeli tržiště a shromaždiště.

2) *Lex Cornelia Baebia de ambitu z roku 181 př. n. l.*

- **Liv. XL, 19, 11:** Konsulové také přednesli lidovému sněmu i návrh zákona o volebních nepřístojnostech, a to na základě rozhodnutí senátu.

3) *Lex Cornelia Fulvia de ambitu z roku 159 př. n. l.*

- Liv. Epit. 47

4) *?Lex Cornelia de ambitu z roku 81 př. n. l.?*

5) *Lex Aurelia iudiciaria z roku 70 př. n. l.*

- Cic., ad Q. fratrem 1,3,8

6) ***Lex [Acilia] Calpurnia de ambitu z roku 67 př. n. l.***

- Dio C. XXXVI, 38, 5

7) ***Rogatio Cornelia de ambitu z roku 67 př. n. l.***

- Dio C. XXXVI, 38, 4 cfr.
- Cic. Frag. Corn. 1, 40; pro Mur. 23, 46; 32, 67; pro Sull., 26, 74,
- **Sall. Cat. 18.:** Za konsulátu Lucia Tulla a Mania Lepida byli nastávající konsulové Publius Autronius a Publius Sulla obžalováni podle zákona o volebních pletichách a potrestáni.

8) ***Lex Tullia de ambitu z roku 63 př. n. l.***

- Cic., pro Mur. 2, 3, 23, 47; 32, 67; 41, 89; pro Sest., 64, 133; pro Planc. 34, 83;
- Dio C. XXXVII, 29, 1.

9) ***Rogatio Aufidia de ambitu z roku 61 př. n. l.***

- Cic. Ad Att., 1, 18, 3 cf. 1, 16, 13;

10) ***Lex Licinia de sodalibus z roku 55 př. n. l.***

11) ***Lex Pompeia de ambitu z roku 52 př. n. l.***

- Plut. Cato min., 48, 3;
- Tac. Dial. de orat. 38;
- Cic. ad Att., XIII, 49, 1; X, 4, 8.

Suet. Caes. 41: O volby se s lidem rozdělil tak, aby s výjimkou uchazečů o konsulát u ostatního počtu kandidátů byli z polovice ustanovováni ti, které si bude přát lid, z polovice ustanovováni ti, o kterých rozhodne sám... Diktátor Caesar té a té tribui. Doporučuji vám ty a ty, aby vaší volbou obdrželi svou úřední hodnost.

12) ***Lex Iulia de ambitu z roku 18 př. n. l.***

- **Suet. Aug., 34:** Zákony přezkoumal a některé vydal nově např. zákon o neřádném ucházení se o úřady.
- Iuven. 10, 77

- **Tac. Ann. XV, 20** – volební rejdy kandidátů zkrátily zákony Iuliovy.
- Plin., Ep., VI, 5, 2; 19, 4
- **Paul. Sent., V, 30:** *Petiturus magistratus vel provinciae sacerdotium si turbam suffragiorum causa conduxerit, servos advocaverit aliamve quam multitudinem conduxerit, convictus ut vis publicae reus in insulam deportatur.* Pokud někdo touží získat úřad magistráta nebo kněze v provincii, shromáždí dav k zajištění hlasů, nebo svolává otroky, nebo svolá jiný dav osob, pokud bude odsouzen, bude deportován na ostrov jako osoba vinnými z veřejného násilí.
- C. Th. IX, 26
- Dig. 48. tit. 14.
- Just. Inst. IV, 18
- **Suet Aug. 34** – ...vydal zákon o neřádném ucházení o úřady)

13) Lex Iulia de ambitu z roku 8 př. n. l.

- Dion Cass LV.5)

Pokuste se přeložit:

Dig. 48.14.1pr. Modestinus 2 de poen. Haec lex in urbe hodie cessat, quia ad curam principis magistratuum creatio pertinet, non ad populi favorem.

Dig. 48.14.1.1 Modestinus 2 de poen. Quod si in municipio contra hanc legem magistratum aut sacerdotium quis petierit, per senatus consultum centum aureis cum infamia punitur.

Dig. 48.14.1.2 Modestinus 2 de poen. Qua lege damnatus si alium convicerit, in integrum restituitur, non tamen pecuniam recipit.

Dig. 48.14.1.3 Modestinus 2 de poen. Item is, qui novum vectigal instituerit, ex senatus consulto hac poena plectitur.

Dig. 48.14.1.4 Modestinus 2 de poen. Et si qui reus vel accusator domum iudicis ingrediatur, per legem iuliam iudiciariam in legem ambitus committit, id est aureorum centum fisco inferre iubetur.